

УДК [93/94+“312“](477-25):(=14)

Владислава Піскіжова

канд. іст. наук, наук. співроб.

Інститут історії України НАН України

01001, Україна, Київ, вул. Михайла Грушевського, 4

E-mail: vsesvit_vid@ukr.net

КИЇВСЬКЕ МІСЬКЕ ТОВАРИСТВО ГРЕКІВ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

Статтю присвячено історії становлення та діяльності однієї із перших в історії незалежної України громадських організацій вітчизняної грецької спільноти — Київському міському товариству греків. Адже в сучасному світі громадські об'єднання національних меншин є надзвичайно важливим структурним компонентом громадянського суспільства, що може відігравати як консолідуючу роль, так і слугувати джерелом загострення міжнаціональних конфліктів. Основою джерельної бази дослідження стали матеріали Поточного архіву цієї організації (Статут, Протоколи засідань, Постанови, Угоди та ін.), частину з яких у 2017 р. вже було передано на збереження до фондів Центрального державного архіву громадських об'єднань України. Однак до цього часу ці документи ще не стали доступними для широкого загалу зацікавленої громадськості.

Ключові слова: греки, Україна, національна меншина, громада, діаспора, громадські об'єднання, організація.

Vladyslava Piskizhova

PhD in History, Researcher

Institute of History of Ukraine

of the National Academy of Sciences of Ukraine

4, Mykhailo Hrushevskiyi Street, Kyiv, 01001, Ukraine

E-mail: vsesvit_vid@ukr.net

THE KYIV CITY ASSOCIATION OF THE GREEKS: HISTORY AND MODERNITY

The article is devoted to the history of the formation and activity of one of the first in the history of independent Ukraine public organizations of the

national Greek community, i.e. the Kyiv City Association of the Greeks. After all, in today's world, public associations of national minorities are an extremely important structural component of the civil society, which can play both a consolidating role and serve as a source of aggravation of interethnic conflicts.

The grounds of the source base of the research were the materials of the current archive of this organization (the Statute, protocols of meetings, resolutions, agreements, etc.), part of which in 2017 was already transferred to the funds of the Central State Archives of public associations of Ukraine. However, up to now, these documents have not become available yet to the general public concerned. Taking this into consideration, we find it appropriate to publish some of them in the full volume as an annex to this research, especially those that most clearly highlight the main achievements of the organization in the development of national and cultural life of the Greek community of Kyiv and Ukraine in general, and show the dynamics of the establishment of the Ukrainian-Greek intercultural dialogue. Important information on the activity of the Kyiv City Association of the Greeks is found on the pages of its printed edition, the newspaper "Elpida", as well as on the organization site operating since 2016.

The importance of recording and systematization of information on the current institutional development of national minorities in Ukraine is preconditioned by the necessity to form a conscious evaluation of the role of associations of national minorities in the process of forming public associations and the establishment of national Ukrainian culture in opinion of public and scientific communities.

Keywords: *Greeks, Ukraine, national minority, community, diaspora, public associations, organization.*

Сьогодні в Україні, окрім українців, проживають представники понад 100 різних етносів, що складає близько 27 % усього населення країни. Кожен із них тією чи іншою мірою вплинув на формування української національної культури, збагативши її колоритом власних культурних надбань.

Греки є одним із найдавніших етносів, що населяють територію України. Сучасні науковці виокремили кілька основних міграційних хвиль, у результаті яких греки облаштувались на українських теренах. Перша — колонізаційна, її початок сягає кінця VIII ст. до н.е., адже саме тоді греки (переважно іонійські) розпочали колонізацію Північного Причорномор'я¹. Більшість дослідників схиляються до думки, що насамперед меркантильні інтереси (в цьому випадку торговельні) привернули увагу греків до згаданого регіону й стали першопричиною їхніх колонізаційних намірів, що реалізувались створенням тут спочатку тимчасових імпортів

(торговельних факторій), а пізніше — постійних поселень-колоній, які зрештою перетворились на розвинені міста-держави, такі як Тіра (нині — Білгород-Дністровський), Ольвія (Бузький лиман), Пантікапей (Керч), Керкінітіда (Євпаторія), Херсонес (Севастополь) та ін.²

Згодом значна кількість предків нинішніх українських греків осіли на українських теренах у період з другої половини XVIII по першу третину XIX ст., що визначило другу міграційну хвилю³. Це переселення було зумовлене зовнішньополітичною діяльністю Російської імперії у напрямі вирішення так званого «Східного питання», пов'язаного з боротьбою Росії за розподіл європейських володінь занепакої Османської імперії з іншими державами.

Основними учасниками міграції стали балканські (переважно з території континентальної Греції і островів грецького архіпелагу) та кримські або понтійські (з Кримського півострова, зокрема Кримського ханства) греки.

Отже, Російська імперія, з одного боку, намагалася посилити власну економіку освоєнням приазовських та причорноморських степів, з іншого — послабити позиції Османської імперії у Криму та на Балканах. Тим самим Росія убезпечувала свої південні кордони, виборюючи право вільної торгівлі на Чорному й Середземному морях. Для грецьких переселенців, особливо тих із них, які мали хист до комерційної і господарської діяльності, а також морської справи, було створено сприятливі умови для облаштування на цих територіях.

Варто наголосити, що, зокрема, станом на кінець XVII ст. значну частку доходів Кримського ханства складали надходження від економічної діяльності представників грецької громади, яка зосереджувала у своїх руках основні сфери економіки: промисловість, садівництво й землеробство. Тому, санкціоноване рескриптом російської імператриці Катерини II від 9 березня 1778 р. та успішно проведене командувачем російських військ у Криму О.В. Суворовим переселення кримських греків та вірмен суттєво послабило позиції влади кримського хана та, відповідно, самої Туреччини в зазначеному регіоні. Цим документом надавалися широкі привілеї усім кримським переселенцям християнського віросповідання, які потерпали від релігійного, національного й соціального гніту, запровадженого на півострові турецьким урядом, створювалося ідеологічне та економічне підґрунтя для посилення еміграційних настроїв серед християн. За таких умов міграційний рух набув небачених до цього масштабів і був спрямований на Приазов'я. Тільки початкова кількість кримських греків, які вирушили туди 9 травня 1778 р., складала близько 18 407 осіб⁴. Ними було засновано м. Маріуполь з 23 навколишніми поселеннями. Відомо, що станом на 1816 р. у самому місті мешкало близько 11,5 тис.

греків⁵. Відтоді Маріупольська грецька община є найчисленнішою на українських теренах.

Вкрай важливим документом, що спонукав балканських греків емігрувати до Росії, став маніфест від 22 липня 1763 р. («О дозволеніи всем иностранцам, в Россию въезжающим, поселяться в которых губерниях они пожелают и о дарованных им правах»), згідно з яким вони звільнялися від сплати податків терміном на десять років, отримали довгострокові кредити на своє облаштування (будівництво житла, придбання худоби та іншого майна) тощо⁶. На тлі внутрішньополітичної та економічної ситуації на Балканах, що перебували під владою Туреччини, такі ініціативи безумовно знайшли широкий відгос у середовищі християнського населення регіону. Більшість балканських греків-переселенців, умотивованих наданими їм привілеями, осіли на територіях нинішніх Одещини, Херсонщини, Миколаївщини, де утворилося багато грецьких поселень-общин, серед яких Одеська була найчисленнішою.

Найбільш масова еміграція греків відбулася в часи Грецької революції (Грецької війни за незалежність) 1821–1832 рр., особливо впродовж останніх трьох її років. Після цього масова міграція греків із-за кордону фактично припинилась. Всі інші міграційні процеси, пов'язані з греками, відбувались безпосередньо в лоні самої Російської імперії.

Слід констатувати, що найбільш неоднозначно розвиток національно-культурного життя греків на українських теренах відбувався у ХХ ст., у новоутвореній після розпаду Російської імперії 1917 р. державі Союзу Радянських Соціалістичних Республік (далі — СРСР), до складу якого увійшли й етнічні українські території. Так, у 20-х рр. радянська влада розпочала впроваджувати політику так званої «коренізації». Зокрема, на основі Постанови ВУЦВК «Про оформлення національних грецьких районів на терені Маріупольської округи» від 1928 р. тут були створені два грецьких райони, а саме: Мангушський (12 141 осіб) і Сартанський (15 470 осіб), а також Велико-Янисольський (19 245 осіб), проте вже в Сталінській окрузі, що межувала з Маріупольською⁷. На цих місцевостях розпочали свою діяльність грецькі національні сільради, школи, видавництва тощо. Проте цей період виявився недовготривалим, оскільки вже наприкінці 30-х рр. ставлення до греків докорінно змінилось. Заходи в межах політики «коренізації» були визнані як недоцільні, помилкові й навіть шкідливі. Зокрема, за звинуваченням у зраді батьківщини та співробітництві з німецькими окупантами, на підставі Постанови «Про заходи з очищення території Кримської АРСР від антирадянських елементів» від 13 квітня 1944 р., а також Постанови ДКО від 2 червня 1944 р. «Про виселення з території Кримської АРСР болгар, греків і вірмен», органи НКВС і НКВД здійснили примусову депортацію з території Кримської

АРСР 15 040 греків⁸. Лише 1956 р. з депортованих були зняті ці звинувачення, і їх поновлено в громадянських правах. Однак, прав на репатріацію та повернення конфіскованого майна вони тоді так і не отримали.

Наприкінці 80-х рр. ХХ ст. спостерігалось поживавлення національно-культурного життя греків на українських теренах. Це зумовлювалось кадровими змінами, що відбулись 1985 р. у керівному складі ЦК КПРС, зокрема обранням Генеральним секретарем ЦК КПРС Михайла Горбачова, а також — проголошенням нового політичного курсу держави, відомого під назвою «перебудови» і, відповідно, нових засад національної політики, яка почала набувати певних ознак демократичності.

З прийняттям Верховною Радою УРСР 24 липня 1991 р. Акта проголошення незалежності України, в основу подальшого розвитку новоутвореної держави було покладено базові принципи розвиненої світової демократії. Цим документом Україна підтвердила свій намір реалізувати «Декларацію про державний суверенітет України» від 16 липня 1990 р., в преамбулі якої наголошувалося на прагненні «створити демократичне суспільство» та необхідності «побудови правової держави»⁹.

Зважаючи на поліетнічний склад населення України та історично обумовлені проблеми її етнонаціонального розвитку, одним із найактуальніших питань державотворення стало забезпечення прав національних меншин. Основоположними документами — гарантами цих прав — стала насамперед Конституція України (28 червня 1996 р.), а також Декларація прав національностей України (1 листопада 1991 р.), Закон України «Про об'єднання громадян» (16 червня 1992 р.) і Закон України «Про національні меншини в Україні (25 червня 1992 р.)»¹⁰.

Варто зазначити, що одним із вкрай важливих питань етнополітичного розвитку новоутвореної незалежної Української держави стала репатріація колишніх депортованих СРСР за національною ознакою, зокрема греків. Документом, який започаткував міжнародне співробітництво у цій сфері, стала «Угода щодо питань, пов'язаних з відновленням прав депортованих осіб, національних меншин і народів», укладена 9 жовтня 1992 р. на території Киргизстану у м. Бішкек (більш відома під назвою «Бішкекська угода») десятима країнами СНД, а саме: Білоруссю, Вірменією, Казахстаном, Киргизстаном, Молдовою, Російською Федерацією, Таджикистаном, Туркменістаном, Узбекистаном, Україною тощо¹¹. «Бішкекська угода» засудила «тоталітарну практику насильницького переселення народів, національних меншин та окремих громадян колишнього СРСР» і наголосила на праві «депортованих осіб, національних меншин і народів на відновлення історичної справедливості й повернення до місць їхнього проживання на момент депортації». Окрім цього, країни-учасниці зобов'язувались усіляко сприяти процесу репатріації раніше

депортованих, серед яких близько 15 тис. греків, які на момент підписання «Бішкекської угоди» проживали, за даними Федерації греків Криму (далі — ФГК), в Узбекистані (0,5 тис. осіб), Казахстані (2,5 тис.), Киргизстані (0,5 тис.), Таджикистані (0,5 тис.) та близько 10 тис. осіб в інших регіонах колишнього СРСР (Урал, Сибір, Башкирія)¹². Ініціатива з підписання цього документа належала саме українській стороні. Початковий термін його дії становив десять років. 30 травня 2003 р. дію було пролонговано на наступні десять років, тобто до 30 травня 2013 р. Після того, як сплинув зазначений термін, країни-учасниці більше не поновлювали своїх зобов'язань за «Бішкекською угодою».

Перший Президент України Леонід Кравчук, під час свого виступу 7 липня 1992 р. на Міжнародній конференції з антисемітизму в Брюсселі, наголосив на тому, що «за оцінкою деяких міжнародних експертів, Україна надала своїм меншинам набагато більше прав, ніж того вимагає Міжнародний пакт про громадянські й політичні права»¹³.

У 1993 році для реалізації державної політики в напрямку забезпечення захисту прав та соціальних гарантій національних меншин, зокрема колишніх депортованих народів, було створено Міністерство України у справах національностей та міграції. Пізніше репатріацією колишніх депортованих опікувався Державний комітет України у справах національностей та міграції.

Згідно з даними Всеукраїнського перепису населення 2001 р., в Україні проживає 91,5 тис. осіб грецької національності¹⁴. Ця цифра на сьогодні, безумовно, є застарілою, але більш оновлених відомостей щодо проживання греків на українських теренах не існує, оскільки відтоді переписи населення державою не проводились.

Від самого початку існування незалежної Української держави і донині безумовним лідером національно-культурного руху греків України є Олександра Іванівна Проценко (Пічаджі), яка очолює Федерацію грецьких товариств України (далі — ФГТУ), створену 1995 року зі штаб-квартирою в м. Маріуполь Донецької області. За даними електронного видання «Греки Украины. Вчера. Сегодня. Завтра» станом на 2017 р. ФГТУ об'єднує 102 вітчизняних грецьких громадських організацій у 19 областях України та Автономній республіці Крим.

Одним із найактивніших і найстарших колективних учасників ФГТУ слід вважати Київське міське товариство греків (далі — КМТГ), зі створенням та діяльністю якого безпосереднім чином пов'язаний початок процесу національно-культурного відродження грецької громади столиці України — міста Києва.

Загальні Установчі збори КМТГ відбулися 13 вересня 1990 р¹⁵. Ініціатива зі створення цієї організації належала київській родині грець-

кого походження Хачиків, насамперед її представнику — відомому громадському діячу Іллі Пантелійовичу. В протоколі Установчих зборів КМТГ зазначалося, що організацію створено з метою «згуртування усіх верств грецького населення м. Києва і Київської області задля виконання програми відродження грецької нації, мови, культури, релігії»¹⁶. Головою КМТГ одногосно було обрано Іллю Хачика. Слід зауважити, що тоді організація отримала назву «Київське міське Товариство греків по діловим і культурним зв'язкам із зарубіжними країнами». Установчими зборами було затверджено: основні напрями роботи організації, проект Статуту, склад Ради і ревізійної комісії, особу відповідального секретаря. Збори також висловили намір входження КМТГ, на правах колективного члена, до складу Республіканського товариства греків України (далі — РТГУ), провідної на той час вітчизняної грецької організації, штаб-квартира якої розташовувалась у м. Донецьку. У цьому зв'язку, Збори постановили невдовзі визначитись щодо характеру відносин з РТГУ і, відповідно, із юридичним статусом КМТГ. Окрім цього, Зборами було наголошено на необхідності прискорення роботи за такими напрямами, як отримання дозволу на відкриття розрахункового та валютного рахунків, виготовлення печаток і штампів КМТГ, узгодження кошторису витрат, оголошення набору нових членів і визначення правил їх прийому, затвердження статусу засновників КМТГ тощо. Незабаром, окремою Постановою Президії РТГУ від 15 вересня 1990 р. було зареєстровано «первинну організацію грекомовної національності мешканців м. Києва у складі Республіканського товариства греків України»¹⁷.

Утім, уже наступного 1991 р. думка членів організації стосовно відносин з РТГУ докорінно змінилася, що пояснювалося невідповідністю пріоритетів та методів діяльності обох організацій. Зокрема, постало питання про доцільність незалежної діяльності КМТГ. Зважаючи на це, 23 травня цього ж року було повторно скликано Установчу конференцію КМТГ¹⁸. На конференції учергове затверджували проект Статуту (зі змінами і доповненнями до попереднього варіанту) та обирали вищі керівні органи організації — Раду КМТГ і ревізійну комісію. Головою Ради КМТГ знову обрали Іллю Хачика. Окрім цього, було збільшено кількість осіб — членів Ради КМТГ, зменшено термін повноважень ревізійної комісії. Доручення ж, яке отримали члени організації, а саме: отримати дозволи на відкриття розрахункового й валютного рахунків, на виготовлення гербової печатки і штампів, а також створити Програму роботи КМТГ, свідчить про те, що в період з 1990 по 1991 рр. організація не здійснювала повноцінної діяльності. Водночас, за означений період, КМТГ не збільшилось і кількісно, що підтверджується дорученням роз-

почати збір членських внесків і множення бланків-анкет члена організації. Конференцією також було затверджено структуру КМТГ.

Наступного 1992 р., за рішенням Виконкому Київської міської Ради народних депутатів від 15 січня, зареєстровано Статут організації. При цьому було дещо видозмінено її назву, а саме: на «Київське міське Товариство греків для культурних зв'язків з греками в Україні та за її межами».

У Статуті зазначалось, що організацію створено з метою «об'єднання греків, які проживають у м. Києві, з метою відродження традицій, побуту, мови, культури та історії, як сукупності досягнень грецького народу в галузі організації життя, створення духовних та матеріальних цінностей, а також для надання посильної соціальної допомоги членам грецької діаспори міста»¹⁹. Слід зауважити, що цього разу Київська область не увійшла до сфери діяльності організації, що, власне, стало логічним рішенням відповідно до заявленого міського, а не обласного статусу КМТГ, як це передбачалось у попередніх редакціях Статуту.

Задля реалізації цієї мети, КМТГ поставило перед собою наступні завдання: відкриття в м. Києві недільної грецької школи та Грецької гімназії, проведення наукових досліджень з проблем давньої та сучасної історії еллінізму, організація видавничої справи, налагодження та розвиток зв'язків між грецькими національно-культурними організаціями в Україні та за її межами й т. ін.²⁰ Варто наголосити, що Статутом передбачалась участь у роботі організації і осіб інших національностей²¹.

25 серпня 1992 р. КМТГ отримало «Свідоцтво про внесення до Державного реєстру учасників зовнішньоекономічних зв'язків України», що надало організації можливість здійснювати діяльність у таких напрямках, як експорт товарів власного виробництва, експорт товарів не власного виробництва без переходу права власності, експорт товарів не власного виробництва з переходом права власності, імпорту товарів для власних потреб, імпорту товарів для власних потреб без переходу права власності, імпорту товарів для власних потреб з переходом права власності²². Утім, КМТГ так і не реалізувало ці можливості, оскільки не знайшло партнерів й інвесторів для організації зовнішньоекономічної діяльності.

1 червня 1993 р. відбулося важливе для подальшого розвитку організації засідання Ради КМТГ. Головним питанням порядку денного стала перереєстрація членів організації за національною ознакою. Така несподівана постановка питання, особливо зважаючи на одне з основоположних положень Статуту, а саме: пункт 2, параграф 2.1, де йдеться про те, що «у роботі Товариства можуть приймати участь особи другої націо-

нальності»^{*}, була спричинена ситуацією, що мала місце в організації на межі 1992–1993 рр., коли між її окремими членами виникли протистояння саме на національному ґрунті. Як зазначалося в документах цього засідання, заступник Голови Ради КМТГ Юрій Пряхін почав ігнорувати інтереси організації, як саме грецького національного утворення. Зокрема йшлося про таке: «Деструктивні дії Пряхіна Ю.Д. в 1993 р. перетнули межу керованості. Його цілеспрямовані дії ввести своїх прибічників, із числа членів товариства не грецької національності, до органів управління товариством стали утискати інтереси членів товариства грецької національності, в результаті чого назрів розкол у товаристві...»²³. Зважаючи на це, і «з метою врегулювання наявного протистояння, недопущення утисків національно-етнічних інтересів, прав і свобод греків і керуючись Законом «Про національні меншини в Україні», Рада КМТГ постановила: звільнити Юрія Пряхіна від виконання обов'язків заступника голови Ради КМТГ і позбавити його членства в організації на підставі власної заяви, упродовж місяця після зазначеного засідання провести перереєстрацію всіх членів організації за національною ознакою на підставі документів, представникам негрецької національності було запропоновано брати участь у роботі КМТГ на основі угод без права участі в зборах та формуванні органів управління, а також — членство в роботі новоствореного, спільно з Міжнародним центром культури і мистецтва Федерації профспілок України, клубу грецької культури та мистецтва «Афіна-Паллада»²⁴.

Перелічені вище зміни знайшли своє відображення в новому Статуті КМТГ, який було перереєстровано 14 березня 1994 р. Управлінням юстиції Київської міської державної адміністрації²⁵.

Відразу після розв'язання проблеми протистояння в середині КМТГ, керівництво організації висловило намір здійснити ще одну спробу налагодження співпраці з громадським об'єднанням загальноукраїнського рівня, організацією- правонаступником РТГУ — Союзом греків України (далі — СГУ). З метою вирішення цього питання 29 лютого 1993 р. у рамках I Загальноукраїнської конференції керівників національних товариств України проведено спільне засідання представників СГУ та КМТГ. Упродовж засідання відбувся обмін думками щодо перспективи діяльності обох організацій, намічених ними цілей і завдань, а також шляхів їх реалізації. Було досягнуто принципового взаєморозуміння в низці важливих питань, зокрема прийнято рішення про вступ КМТГ до складу СГУ з особливим статусом столичної організації. Враховуючи попередній

---

^{*} мається на увазі «іншої»; тут треба зважати на незадовільне володіння переважною більшістю представників вітчизняної грецької спільноти державною мовою.

досвід співробітництва обох організацій, насамперед були обговорені розмежування повноважень Ради СГУ і Ради КМТГ. Зокрема, КМТГ делегувало право представляти власні інтереси в Президії Ради національних товариств України Раді СГУ. СГУ, зі свого боку, взяв на себе зобов'язання усіляко сприяти реалізації Програми КМТГ з національно-культурного відродження грецької діаспори м. Києва²⁶.

Утім, відносини між організаціями продовжували залишатись напруженими. Тому вже через два роки співпраці, а саме наприкінці 1995 р., Радою КМТГ було прийнято рішення про вихід із СГУ з причини формальної і нерезультативної спільної діяльності обох об'єднань. Крім того, Голова Ради КМТГ Ілля Хачик у відкритому листі від 9 січня 1996 р. на ім'я Голови Ради Федерації грецьких товариств України (далі — ФГТУ) Олександри Проценко-Пічаджі звернувся із проханням розглянути питання про вступ КМТГ до складу цієї організації²⁷. Того ж місяця з приводу цього клопотання було ухвалено позитивне рішення. Таким чином, починаючи з січня 1996 р. КМТГ є колективним членом ФГТУ з правом голосу щодо питань формування керівних органів цієї організації.

Слід зауважити, що з 1996 р. розпочався найрезультативніший період діяльності КМТГ, яке зарекомендувало себе одним із найактивніших громадських об'єднань греків на теренах України, завдячуючи здебільшого зусиллям лідера організації Іллі Хачика. З нагоди урочистостей, присвячених 20-літньому ювілею з дня створення КМТГ, один із членів організації, Заслужений журналіст України і член Національної спілки письменників України Іван Аврамов згадував: «Наверняка у времени есть крылья — годы даже не бегут, а летят вперед. Кажется, совсем недавно Илья Пантелеевич Хачик, человек с неистовым темпераментом народного трибуна, безмерно увлекающийся, причудливо сочетающий в себе черты реалиста и мечтателя, прагматика и фантазера, романтика, взялся за совершенно новое дело, решив объединить всех греков Киева в одну сплоченную общину», а потім, підсумовуючи, наголосив: «Бессменный председатель общества И.П. Хачик всемерно способствовал возрождению нашего национального самосознания, нашей исторической памяти»²⁸.

До найбільших досягнень КМТГ у процесі розбудови національно-культурного життя грецької громади м. Києва, на думку самих її представників, слід віднести відкриття 1 січня 1993 р. (за розпорядженням представника Президента України Б. Андрусюка) недільної грецької школи при загальноосвітній школі № 94 Старокиївського району м. Києва²⁹. Та вже 1 вересня того ж року, за присутності посла Грецької Республіки в Україні Васіліоса Пацікакіса, відбулися урочистості з нагоди відкриття й першого «грецького» класу. Згодом, було організовано кілька класів з поглибленим вивченням грецької мови як другої іноземної, і для цього

облаштовано спеціальні кабінети. Для слухачів недільної школи було налагоджено викладання грецької мови й літератури, а також історії, культури й мистецтва стародавньої та сучасної Греції. Навчальний процес було забезпечено підручниками новогрецької мови авторства М. Ритової (завдячуючи допомозі професора Донецького університету, етнічного грека Стефана Калосєрова. — *Авт.*), методичними посібниками (включно із аудіо- та відеоматеріалами), розмовниками, словниками, довідниками, художньою та іншого роду літературою, технічними засобами тощо³⁰. Актив КМТГ, за підтримки Міністерства освіти України, сприяв перевиданню підручників новогрецької мови «Алфавитарио» (автори А. Білецкій і О. Угріновіч) і «Та неа элленика» (автори І. Моноледакіс, П. Мулас та ін.)³¹. У 2007 р. член КМТГ і викладач недільної школи Вікторія Нікіфорова написала й видала свій підручник новогрецької мови. Самі представники організації наголошують, що він став предметом їхньої особливої гордості³². Варто згадати й про те, що вчителі школи отримали можливість стажувалися у навчальних закладах Греції, а найкращі учні «грецьких» класів — відвідувати літні табори Греції і, таким чином, вдосконалювати свої знання новогрецької мови. У 2008 р. школа № 94 отримала статус спеціалізованої школи й нову назву — «Еллада». У приміщенні школи розпочав діяльність клуб українсько-грецької дружби «Ластівка» та дитячий театр під керівництвом викладача новогрецької мови Марини Майбороди.

Не можна обійти увагою і те, що 1994 р. КМТГ було створено грецький клуб «Афіна-Паллада» при Міжнародному центрі культури і мистецтв Федерації профспілок України, пріоритетним напрямом діяльності якого стало проведення культурно-просвітницької роботи з ознайомлення грецької діаспори м. Києва з основними надбаннями національної грецької історії, культури та мистецтва. Так, щомісяця клуб організовував творчі вечори, які присвячувались творчості видатних грецьких і українських поетів. Зокрема, «многим киевским грекам запомнилась презентация стихов великого Кобзаря, переведенных на румейский язык поэтами Приазовья, в частности, Антоном Шапурмой, Леонтием Кирьяковым и другими», — зазначалось у статті членів КМТГ Майї Корягіної (Колле) та Івана Аврамова³³.

Клуб «Афіна-Паллада» неодноразово виступав організатором проведення національних грецьких свят для представників грецької громади м. Києва, зокрема, такого шанованого греками всього світу Дня «Охі» (грецьк. Ελέτειος του «Όχι» — річниця «Ні»), яке відзначають 28 жовтня*.

---

* Державне свято в Греції і на Кіпрі, присвячене пам'яті події, що відбулася 28 жовтня 1940 р., коли грецький прем'єр-міністр Іоанніс Метаксас відхилив ульти-

Окрім цього, клуб «Афіна-Паллада» спільно з КМТГ виступав організатором святкувань з нагоди Дня незалежності Греції (25 березня), Дня пам'яті жертв геноциду кримськотатарського народу (18 травня), Дня пам'яті жертв політичних репресій (відзначається третього тижня травня місяця) та ін.

Чи не найважливішим консолідуючим чинником національно-культурного життя будь-якого народу є прояви його духовних прагнень, виражені насамперед у причетності до власних релігійних традицій. Саме тому, опираючись на багатовікову традицію грецького православ'я, зусиллями КМТГ було відновлено діяльність релігійної громади Святої Катерини (далі — Громада) Грецької православної церкви, що бере свій початок у 1738 р., коли київські греки на землях купця Астаматіосові Стіматі заснували Свято-Катерининську парафію. Слід зазначити, що через 10 років парафію було перетворено на чоловічий монастир у канонічному підпорядкуванні Синайської Архієпископії, який на кілька століть став центром грецької духовності й культури на українських теренах. Наприкінці 20-х рр. храм Святої великомучениці Катерини зруйновано радянською владою, а вцілілі після вибуху монастирські приміщення націоналізовані. З культових споруд до сьогодні зберіглася лише дзвіниця (за адресою: Контрактова площа, 2-а) з надбрамним храмом. Постановою Кабінету Міністрів України від 5 липня 1995 р. (№ 495) споруди колишнього монастиря передано до комунальної власності м. Києва для використання під потреби Управління Національного банку України по м. Києву і Київській області³⁴. У 1995 р. коштом Національного банку України (далі — НБУ) було відновлено монастирську дзвіницю. 7 грудня 1999 р. парафіяни відслужили там свій перший молебень, а 7 січня 2000 р. — першу літургію³⁵.

Отже, 15 січня 1994 р., у Подільському районі м. Києва — історичному місці життєдіяльності Свято-Катерининської обителі — відбулися загальні збори Громади. Саме тоді було обговорено її Статут. Пізніше, 13 квітня 1994 р. Київська міська державна адміністрація видала Свідоцтво про реєстрацію (№ 272/1) Статуту Громади³⁶. У Статуті Громади зазначено, що це об'єднання громадян є самостійною організацією, що не входить до складу інших релігійних об'єднань і створено з метою «спільного здійснення права на свободу сповідання та поширення православної віри, а також для піклування про релігійно-моральне виховання грецького населення м. Києва»³⁷. Обумовлено також, що членом Громади

матум фашистської Італії з вимогою дозволити італійським військам увійти на територію Греції і зайняти всі важливі стратегічні позиції у країні, бо в іншому разі оголошувалась війна. Відповідь Іоанніса Метаксаса була лаконічною й містила єдине слово — «Ні».

може стати кожен віруючий православного обряду, який зобов'язується дотримуватись норм християнської моралі та положень її Статуту. Вищим керівним органом Громади визначено Загальні збори (скликаються раз на рік та за потреби), яким підзвітна Рада Громади — виконавчий та розпорядчий орган. Для греків м. Києва Громада неодноразово виступала організатором проведення таких православних релігійних свят, як Різдво, Великдень та інші, що супроводжувались виступами грецьких фольклорних колективів, частуванням стравами грецької національної кухні та ін. Крім того, представники Громади налагодили контакти та здійснюють листування з низкою митрополій Грецької Православної Церкви в інших країнах світу.

Важливою подією в історії діяльності КМТГ та грецької спільноти м. Києва, а водночас і греків усієї України, стало відкриття на території Києво-Печерської Лаври надгробного пам'ятника князю Константину Іпсілантісу — «патріарху» антитурецького національно-визвольного руху греків у ХІХ ст. Слід зауважити, що цей пам'ятник, після смерті К. Іпсілантіса 27 червня (за новим стилем 10 липня) 1916 р., було створено видатним скульптором Степаном Піменовим-старшим і встановлено у 1918 р. на місці поховання князя у Георгієвській церкві поблизу Софійського собору. У 1934 р. Георгієвську церкву зруйновано більшовиками, а пам'ятник, як культурне надбання, перенесено спочатку до Софійського собору, а потім — до Успенського собору Києво-Печерської Лаври. 3 листопада 1941 р. радянською владою було зруйновано й Успенський собор, а водночас пошкоджено пам'ятник. На початку 50-х рр. фрагменти пам'ятника було знайдено. Втім, лише 1995 р., багато в чому завдячуючи зусиллям членів КМТГ, зокрема історика грецького походження Світлані Мазараті, розпочалися роботи з його реставрації, які тривали майже два роки. 29 червня 1997 р. на території Києво-Печерської Лаври відбулося урочисте відкриття пам'ятника³⁸. На проведення цієї акції колишнім Державним комітетом України у справах національностей і міграції було виділено відповідне фінансування³⁹. Цього ж дня вирішено присвоїти організації ім'я Константина Іпсілантіса⁴⁰. Водночас укладено Договір про дружбу і співробітництво між КМТГ і Загальногрецьким товариством понтійських офіцерів імені Александра Іпсілантіса, яке фінансувало роботи з відновлення пам'ятника⁴¹. У документі зазначалось, що виходячи з потреб і наявних можливостей, упродовж місяця з моменту підписання Договору, Сторони мають визначитись із змістом майбутньої співпраці, а також з порядком і термінами виконання взятих на себе зобов'язань⁴².

Важливою подією в історії КМТГ, яка водночас стала визнанням досягнень цієї організації на ниві національно-культурного відродження грецької діаспори м. Києва й України загалом, стало нагородження його

очільника Іллі Хачика Дипломом з подякою «За значний внесок у розвиток та зміцнення Української держави» за підписом Президента України Леоніда Кучми. Церемонія нагородження відбулась у грудні 1997 р. під час аудієнції Іллі Хачика в Президента Грецької Республіки Константіноса Стефанопулоса, яка відбулась у рамках його офіційного візиту до України.

Слід також зазначити, що станом на 1998 р. — час найбільш активної діяльності КМТГ — кількість членів організації становила 260 осіб, зокрема: наукових працівників — 10% (серед них — 6 академіків Національної академії наук України), інженерів і техніків — 26%, працівників культури та освіти — 14% (серед них — Народний артист України (з 2009 р.) Костянтин Абазопуло, член Національної спілки письменників України Іван Аврамов та інші видатні особистості), школярів та студентів — 18%, осіб робітничих професій — 12%, працівників комерційно-підприємницької і фінансової сфери, сфери обслуговування та службовців — 20%⁴³.

Водночас, не можна обійти увагою і ті проблеми, які виникли перед КМТГ на шляху національно-культурного відродження грецької спільноти м. Києва. Слід зауважити, що їхній характер є типовим для переважної більшості громадських організацій, як в Україні, так і в усьому світі, і полягає, насамперед, у відсутності сталої матеріальної бази, а також планових джерел фінансування. У цьому контексті слід виокремити основні з них, на яких, зокрема, наголошують самі члени КМТГ.

Наразі, зважаючи на брак коштів, досі не було розпочато заплановане КМТГ будівництво грецької православної церкви в м. Києві у дворі колишньої садиби родини князів Іпсіланті (нинішня її адреса: вул. Січневого повстання, 8). Так і залишився без власного приміщення клуб «Афіна-Палада», у зв'язку із чим його творчі колективи увійшли до складу Дитячого центру грецької культури й просвітництва «Зорбас» (керівник Олександра Шайтан)⁴⁴. 1 червня 1995 р. зареєстровано друкований орган КМТГ — двомовний українсько-грецький вісник «Елпіда» (у перекладі з грецької — «Надія»). З цієї нагоди, Надзвичайний і Повноважний Посол Греції в Україні Васіліос Х. Патсікакіс привітав зі сторінок першого випуску зазначеного видання КМТГ і усіх представників грецької спільноти в Україні: «З радістю я довідався про те, що Ваше товариство має намір видавати газету «Елпіда» («Надія»). Я певен, що ця газета заповнить велику прогалину у справі згуртування греків і буде корисною в розвитку грецько-українських стосунків і в зміцненні культурних зв'язків українців грецького походження зі своєю історичною батьківщиною. Бажаю виданню Вашої газети щасливої дороги, і щоб вона знаменувала успішну діяльність вашого Товариства. Користуючись нагодою, бажаю вам щастя, здоров'я, професійних та особистих успіхів».

Однак, знову ж таки з причини браку фінансів на утримання й видавництво газети, станом на кінець 1999 р. побачили світ лише три її номери. Відтоді газета не видавалась.

Окрім цього, починаючи з 90-х рр., КМТГ і парафіяни Громади неодноразово, але до сьогодні безрезультатно, порушували питання про реституцію вцілілого нерухомого майна колишньої Свято-Катериненської обителі, про яку вже йшлося. 5 липня 1999 р. між НБУ та Громадою досягнуто певного компромісу: у безоплатне користування останній надано два приміщення дзвіниці (надбрамну церкву та кімнату під церковну канцелярію), що зафіксовано окремою Угодою. Проте, вже у березні 2001 р. Головне управління НБУ по м. Києву і Київській області відмовилось пролонгувати зазначену Угоду⁴⁵. З того часу богослужіння там не відбуваються. Незважаючи на численні депутатські звернення, а також звернення грецьких дипломатів, КМТГ і Громади, питання реституції досі не вирішено. Так, 7 серпня 2001 р. ця проблема стала головною темою обговорення під час офіційної зустрічі заступника Міністра закордонних справ Грецької Республіки Грігоріса Ніотіса з Держсекретарем Міністерства закордонних справ України Юрієм Сергеевим і була висвітлена під час прес-конференції грецького дипломата в Міністерстві закордонних справ України, де, зокрема, зазначалось, що «на думку грецької Сторони, парафії має бути повернуто церковне приміщення або виділено земельну ділянку під будівництво з наданням матеріальної компенсації з боку НБУ»⁴⁶.

Влітку 2016 р. КМТГ було реорганізовано в Громадську Спілку «Київське міське товариство греків імені Костянтина Іпсіланті» (далі — Спілка), засновниками якої стали КМТГ разом з ТОВ «Greek Group». 17 червня 2016 р. відбулася Установча конференція Спілки. Головою організації було одногосно обрано Миколу Христофоровича Корецького — відомого громадського діяча, освітянина й науковця грецького походження, проректора з навчально-педагогічної діяльності та міжнародних зв'язків Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського (після окупації у 2014 р. Автономної Республіки Крим Російською Федерацією цей заклад відновив свою діяльність у м. Києві. — *Авт.*). Окрім цього, на конференції було затверджено Статут Спілки, обрано Раду і Ревізійну комісію. Новообраному голові Спілки доручено в найкоротші терміни зареєструвати організацію. Слід зауважити, що, загалом, концепцію діяльності Спілки, як правонаступниці КМТГ, змінено не було. Втім наголошувалося, що головний акцент роботи Спілки спрямовуватиметься на грецьку молодь.

Під час роботи конференції свої привітання й побажання її учасникам висловив Президент Асоціації грецьких підприємців і підприємств України Пантелеймон Бумбурас⁴⁷.

За рік свого функціонування Спілка розробила власний сайт (www.greekkiev.com.ua), де регулярно звітує про стан справ в організації, здійснену роботу тощо. Важливою подією стало укладення з Центральним державним архівом громадських об'єднань України договору про збереження й обробку архіву організації, який уже передано на зберігання. Відтепер цей архів стане доступним для широкого кола зацікавленої громадськості⁴⁸. Також до головних звершень Спілки, за рік функціонування, слід віднести і те, що проявлена її членами ініціатива зі встановлення меморіальної дошки київському цивільному губернатору 1839–1852 рр. грецького походження Івану Фундуклею* знайшла абсолютну підтримку й була погоджена з членами профільної комісії Київської міської ради народних депутатів⁴⁹.

Сьогодні Спілка, яка згідно з останньою інформацією, розміщеною на сайті організації, налічує 217 членів, є насиченим роботою із будови національно-культурного життя київської грецької громади.

Не можна обійти увагою той факт, що 24 листопада 2016 р. до державного реєстру було внесено громадську організацію «Київське міське товариство греків імені Александра і Дмитрія Іпсіланті, та їх предків» на чолі з Іллею Хачиком. За ініціативою цієї організації того ж року було створено «Міжнародний історико-патріотичний, науково-суспільний благодійний фонд пам'яті Александра і Дмитрія Іпсіланті, та їх предків».

Отже, київські греки є одними із найактивніших учасників національно-культурного руху грецької спільноти на українських теренах. Високий рівень етнічної солідарності й згуртованості, що притаманний їм, дозволяє забезпечувати успішну реалізацію власних просвітницьких, культурних та підприємницьких проєктів.

Водночас варто зазначити, що, незважаючи на широку правову й програмову базу у сфері забезпечення всебічного національно-культурного розвитку національних меншин, дії української влади щодо реальної підтримки національно-культурних ініціатив грецької спільноти нерідко залишаються на стадії декларативності.

---

* Роки губернаторства Івана Фундуклея стали чи не найкращими в історії Київської губернії, завдячуючи подоланню корупції, спорудженню першого в місті водогону й мосту через Дніпро, реконструкції Подолу й Софійської площі, заснуванню ботанічного саду, створенню й виданню перших фундаментальних досліджень з історичної топографії і статистики Києва «Обозрение Киева» 1847 р. і «Статистическое описание Киевской губернии» 1862 р., що часто здійснювалося ним власним коштом.

ДОДАТКИ*Додаток 1.*

Старокиївська районна державна адміністрація
міста Києва

РОЗПОРЯДЖЕННЯ
Представника Президента України

Про створення
недільної школи
національних меншинств
(грецької) в Україні

З метою виконання Закону про національні меншинства в Україні та відповідно Тимчасовому положенню про недільну школу Національних меншинств в Україні:

1. Створити недільну грецьку школу та відкрити її при загально-освітній школі № 94 з 1 січня 1993 р.
2. Завідуючій районним відділом освіти Ходаревій Т.В. призначити керівника недільної школи за сумісництвом.
3. Відкрити фінансування недільної грецької школи з 1 січня 1993 року по затвердженому кошторису, при подальшій звітності централізованою бухгалтерією райвно.
4. Контроль за виконанням цього розпорядження покласти на відділ освіти (завідуюча Ходарева Т.В.).

Представник Президента

Б. Андресюк

Подання:

Відділ освіти

Т. Ходарева

Погоджено:

Заступник глави

адміністрації

М. Олейніков

Зав. районним відділом

А. Лавриненко

Зав. ВДПР

О. Котіна

м. Київ

«08» січня 1993 р.

Додаток 2.

Київське міське товариство греків
для культурних зв'язків з греками
в Україні та за її межами
Україна, 252014, Київ-14, ул. Бастіонна, 1/36, кв. 65
Тел. 295-74-35, 550-47-01.

№ 4

«9» янв. 1996 р.

Председателю Совета Федерации
греческих Обществ Украины
Проценко А.И.

Глубокоуважаемая Александра Ивановна!

На расширенном заседании Президиума Киевского городского общества греков рассмотрен вопрос о Вашем предложении вступления в Федерацию, а также Устав и Программа Федерации и полностью им одобрены.

Содержание Устава и Программа Федерации соответствуют мировоззрению нашего общества и предполагают более интенсивное развитие нашего общества в составе Федерации по вопросам национального образования, культурного и религиозного возрождения, развития скаутского молодежного движения, оздоровления детей и пенсионеров, а также широкого участия в научных разработках и проведении научных конференций, что соответствует направлениям, отраженным в программе нашего общества на 1994–1999 гг.

На наш взгляд, заслуживает серьезного внимания рассмотрение в составе Федерации программы религиозного возрождения в целях создания единой Греческой Православной Церкви, объединяющей все греческие общины в Украине.

Нашим обществом положено начало и зарегистрирован Устав религиозной греческой общины со статусом Греческой Православной Церкви как самостоятельной организации / см. п. 1.6 Устава общины/.

Одновременно сообщая о выходе нашего общества из состава Союза греков Украины.

В связи с изложенным, Киевское городское общество греков просит Совет Федерации рассмотреть вопрос о принятии нашего общества в состав Федерации.

Приложение в копиях:

1. Устав КГОГ,

2. Устав религиозной общины,
3. План мероприятий /Программа/,
4. Справка об обществе /на русском языке/,
5. Справка об обществе /на греческом языке/,
6. Образец анкеты-заявления для членов общества, согласно которой ведется прием и учет членов нашего общества и их принадлежности к греческой национальности,
7. Учетная карточка ребенка,
8. Письмо в Союз греков Украины,
9. и другие документы — всего 32 листа.

С уважением и надеждой на успешное сотрудничество —
Председатель общества
и религиозной общины
Св. Екатерины ГПЦ

И.П. Хачик

Додаток 3.

ДОГОВОР

о дружбе и сотрудничестве между Киевским городским
Обществом греков имени Константина Ипсиланти
и Всегреческим Обществом понтийских офицеров
имени Александра Ипсиланти.

г. Киев

«29» июня 1997 г.

Вышеупомянутые Общества,

- выражая обоюдное удовлетворение результатами совместных действий по поиску, реставрации и открытию на территории Киево-Печерской Лавры надгробного памятника Князю Константину Ипсиланти;
- стремясь к укреплению государственных, национальных, культурных и религиозных связей, направленных на сближение интересов наших стран и на возрождение Киевских греков, потерявших на долгое время связь с исторической Родиной;
- считая необходимой дальнейшую координацию мероприятий, вызываемых обоюдный интерес у договаривающихся Сторон по влиянию и освещению исторических фактов, связанных с исторической борьбой греческого и украинского народов за националь-

ную независимость их стран, связанных с наследием Эллинизма, христианства на Украине, стремящихся к проведению Дней украинской и греческой культуры, к открытию греческих и украинских гимназий и проведению научно-практических конференций, а также способствующих сотрудничеству деловых людей Киева и Афин,

договорились о нижеследующем:

1. В месячный срок с момента подписания настоящего Договора произвести взаимный обмен информацией в отношении круга вопросов, в решении которых Стороны считают желательным плодотворное сотрудничество.

2. Исходя из потребностей и наличия возможностей у каждой из Сторон согласовать перечень конкретных вопросов, подлежащих совместному решению, а также порядок и сроки исполнения.

Договор подписан в г. Киеве, 29 июня 1997 года.

От Общества греков г. Киева
им. К. Ипсиланти

От Всегреческого Общества
понтийских офицеров
им. А. Ипсиланти

.....Илья Хачик
Председатель

.....Георгис Цалухидис
Председатель

Додаток 4.

Київське міське товариство греків
для культурних зв'язків з греками
в Україні та за її межами
Україна, 252014, Київ-14, ул. Бастіонна, 1/36, кв. 65
Тел. 295-74-35, 550-47-01.

№ 2

«15» июля 1997 р.

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

29 июня 1997 г. по инициативе и при непосредственном участии Киевского городского Общества греков, Всегреческого Общества понтийских офицеров и Посольства Греции в Украине состоялось торжественное

открытие на территории Киево-Печерской Лавры надгробного памятника князю Константину Ипсиланти — Патриарху национально-освободительного движения в Греции и на Балканах.

В открытии памятника принимали участие Правительственные делегации Греции и Украины, представители государственных и общественных организаций обеих стран и представители национальных меньшинств Украины.

Торжество вылилось в праздник. Завершился двухлетний труд творческого поиска, решения организационных и технических вопросов, вопросов финансирования и выполнения восстановительных работ, открытия памятника, его освещения на священной земле Независимой Украины.

Величие и достоинство князя К. Ипсиланти, его историческая роль и значение получило высшую оценку молодого государства Украина, которая отдала бескорыстно священную землю центра религиозного православия для увековечивания памяти Патриоту Свободы и Разума.

Учитывая важность исторического события и отмечая выдающиеся заслуги в деле восстановления надгробного памятника национальному герою Греции князю К. Ипсиланти, Киевское городское Общество греков, —

ПОСТАНОВЛЯЕТ:

1. Киевскому городскому Обществу греков присвоить звание Общества Константина Ипсиланти;

2. Учредить международный общественно-патриотический и религиозный фонд им. К. Ипсиланти по инициативе Киевской религиозной общины ГПЦ;

3. Наградить Посла Греции в Украине господина Патсикакиса, Всегреческое Общество понтийских офицеров, в лице господ Цалухидиса и Николаиди, и Киевское городское Общество греков им. К. Ипсиланти, в лице господина Хачика и госпожи Мазарати — медалью I-ой степени имени князя Константина Ипсиланти, учрежденной фондом им. К. Ипсиланти.

4. Вручить Почетную грамоту Посольству Греции в лице господина Патсикакиса Василеоса и всех работников Посольства, отмечающую их выдающиеся заслуги в организационных вопросах по проведению исторического мероприятия, а также в вопросах национально-культурного и религиозного возрождения греков Киева, способствующих сближению национальных и культурных связей между народами Украины и Греции.

5. Просить Правительство Греции отметить на уровне правительственных наград заслуги Посла Греции в Украине господина Патсикакиса

Василеоса в вопросах огромного вклада и проявления инициатив в национальном возрождении греков Украины и Киева.

6. Выразить Благодарность с большой буквы всем организациям, отдельным гражданам, общественным фондам и движениям за активное участие в проведении мероприятий в процессе рождения идеи восстановления памятника К. Ипсиланти и во время ее осуществления. Киевское городское общество греков сердечно благодарит вложивших свой вклад в священное дело Памяти.

7. Постановление вступает в силу со дня его подписания.

Председатель Общества греков
и киевской религиозной Общины
ГПЦ

И.П. Хачик

---

¹ Греки на українських теренах: Нариси етнічної історії. Київ, 2000. 488 с.; Крижицький С.Д. Колонізація давньогрецька Північного Причорномор'я. Енциклопедія історії України. Київ, 2007. Т. 4. С. 461.

² Крижицький С.Д. Античні держави Північного Причорномор'я. Енциклопедія історії України. Київ, 2003. Т. 1. 688 с.; Гавриленко О.А. Античні держави Північного Причорномор'я: біля витоків вітчизняного права (кінець VII ст. до н. е. — перша половина VI ст. н. е.). Монографія. Харків, 2006. 352 с.

³ Піскіжова В.В. До питання появи греків на українських територіях. Наукові записки з української історії. Переяслав-Хмельницький. 1999. Вип. VI. С. 10–11.

⁴ Мариуполь и его окрестности. Мариуполь, 1892. URL: www.calameo.com/books/002979071addc0ec8f12b

⁵ Гедьо А.В. Переселення греків з Криму до Приазов'я у 1778 р. Український історичний журнал. 2001. № 1.

⁶ Манифест Катерини II от 22 июля 1763 г. URL: www.geschichte.rusdeutsch.ru/15/27/108

⁷ Гуцало Л.В. Національно-адміністративне районування на Півдні України (20–30-ті рр. XX ст.). URL: kisref.ru/stat401129.html

⁸ Бугай М.Ф. «За повідомленням НКВС СРСР були переселені...». Про депортацію населення з України у 30–40-і роки. Київ, 1992.

⁹ Декларація про державний суверенітет України. Національні процеси в Україні: історія і сучасність. Київ, 1997. Ч. II. С. 574–578.

¹⁰ Відомості Верховної Ради України. Київ, 1991. № 53. С. 799; Етнополітика в Україні. Київ, 1998. С. 111–125, 125–129.

¹¹ Соглашение по вопросам, связанным с восстановлением прав депортированных лиц, национальных меньшинств и народов. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/997_090

¹² Поточний архів Державного комітету України у справах національностей і міграції. Історична довідка про раніше депортованих греків. 1996 р.

¹³ Виступ Президента України Л.М. Кравчука на Міжнародній конференції з антисемітизму в Брюсселі (Бельгія). Національні процеси в Україні: історія і сучасність. Київ, 1997. Ч. II. С. 622–628.

¹⁴ Урядовий кур'єр. 2002. 28 грудня. С. 11–12.

¹⁵ Поточний архів Київського міського Товариства греків (ПА КМТГ). Протокол учредительного собрания Киевского городского Общества греков по деловым и культурным связям с зарубежными странами. 13 вересня 1990 р.

¹⁶ Там само.

¹⁷ ПА КМТГ. Постановление Президиума Республиканского общества греков Украины. 15 вересня 1990 р.

¹⁸ ПА КМТГ. Протокол Учредительной конференции Киевского городского Общества греков по деловым и культурным связям с зарубежными странами. 23 травня 1991 р.

¹⁹ ПА КМТГ. Статут Київського міського Товариства греків для культурних зв'язків з греками в Україні та за її межами. 1991 р.

²⁰ Там само.

²¹ Там само.

²² ПА КМТГ. Свідоцтво про внесення до Державного реєстру учасників зовнішньоекономічних зв'язків України». 1992 р.

²³ ПА КМТГ. Протокол заседания Совета Киевского городского общества греков. 1 червня 1993 р.

²⁴ Там само.

²⁵ ПА КМТГ. Статут Київського міського Товариства греків для культурних зв'язків з греками в Україні та за її межами. 1994 р.

²⁶ ПА КМТГ. Протокол совместного заседания представителей руководства «Союза греков Украины», Киевского общества греков от 20 февраля 1993 года, при посредничестве Председателя харьковского общества греков «Гелиос» Артеменко Н.К.

²⁷ ПА КМТГ. Відкритий лист-звернення на ім'я Голови Ради Федерації грецьких товариств України Проценко О.І. від 9 січня 1996 р.

²⁸ «Нам — двадцать лет!». URL: www.greeks.ua/content/nam-dvadcatmb-let_ru/ru

²⁹ ПА КМТГ. Розпорядження Представника Президента України про створення недільної школи національних меншин (грецької) в Україні. 8 січня 1993 р.

³⁰ Українсько-грецький вісник «Елпіда». 1995. № 1.

³¹ *Корягина Майя, Аврамов Иван*. История Киевского городского общества греков им. К. Ипсиланти. URL: www.greekkiev.com.ua/history/istoriia

³² «Нам — двадцать лет!». URL: www.greeks.ua/content/nam-dvadcatmb-let_ru/ru

³³ *Корягина Майя, Аврамов Иван*. История Киевского городского общества греков им. К. Ипсиланти. URL: www.greekkiev.com.ua/history/istoriia

³⁴ Храм Великомученицы Екатерины. URL: <https://www.interestny.kiev.ua/.../hram-velikomuchenitsyi-e....>

³⁵ Там само.

³⁶ ПА КМТГ. Статут релігійної громади Святої Катерини Грецької Православної Церкви. 1994 р.

³⁷ Там само.

³⁸ Хачик Илья. Мечта, ставшая реальностью (истоки и практика возрождения национальных меньшинств). Елпіда. 1998. № 2. С. 2.

³⁹ ПА КМТГ. Угода про підготовку та проведення урочистого вечора з приводу відкриття в м. Києві пам'ятника князеві К. Іпсиланті на території Києво-Печерської Лаври. 1997 р.

⁴⁰ ПА КМТГ. Постановление № 2. 15 июля 1997 г.

⁴¹ ПА КМТГ. Договор о дружбе и сотрудничестве между Киевским городским Обществом греков имени Константина Ипсиланти и Всегреческим Обществом понтийских офицеров имени Александра Ипсиланти. 29 июня 1997 г.

⁴² Там само.

⁴³ Довідка про Київське міське національне Товариство греків ім. К. Іпсиланти. *Елпіда*. 1998. № 2. С. 3.

⁴⁴ *Шайтан А.* «Зорбас», стремящийся к цели. *Елпіда*. 1998. № 2. С. 6.

⁴⁵ Храм Великомученицы Екатерины. URL: <https://www.interestny.kiev.ua/.../hram-velikomuchenitsyi-e....>

⁴⁶ Там само.

⁴⁷ Культура. Київське міське товариство греків ім. Костянтина Іпсиланти. URL: www.greekkiev.com.ua/kul-tura

⁴⁸ Там само.

⁴⁹ Там само.

REFERENCES

1. Buhaj, M.F. (1992). *Za povidomlenniam NKVS SRSR buly pereseleni.... Pro deportatsiiu naseleння z Ukrainy u 30–40-i roky*. Kyiv [in Ukrainian].
2. Deklaratsiia pro derzhavnyj suverenitet Ukrainy. (1997). *Natsional'ni protsesy v Ukraini: istoriia i suchasnist'*. Vol. II. Kyiv [in Ukrainian].
3. Dovidka pro Kyivs'ke mis'ke natsional'ne Tovarystvo hrekiv im. K. Ipsilanti. (1998). *Elpida*, 2 [in Ukrainian].
4. Hachik, I. (1998). Mechta, stavshaya real'nost'yu (istoki i praktika vozrozhdeniya nacional'nyh men'shinstv). *Elpida*, 2 [in Ukrainian].
5. Havrylenko, O. A. (2006). *Antychni derzhavy Pivnichnoho Prychornomor'ia: bilia vytkiv vichyznianoho prava (kinets' VII st. do n. e. — persha polovyna VI st. n. e.)*. Kharkiv [in Ukrainian].
6. Hed'o, A.V. (2001). Pereseleння hrekiv z Krymu do Pryazov'ia u 1778 r. *Ukrains'kyj istorychnyj zhurnal*, 1 [in Ukrainian].
7. *Hram Velikomuchenicy Ekateriny*. Retrieved from <https://www.interestny.kiev.ua/.../hram-velikomuchenitsyi-e....> [in Russian].
8. *Hreky na ukrains'kykh terenakh: Narysy etnichnoi istorii*. (2000). Kyiv [in Ukrainian].
9. Hutsalo, L.V. *Natsional'no-administratyvne rajonuvannia na Pivdni Ukrainy (20–30-ti rr. XX st.)*. Retrieved from kisref.ru/stat401129.html [in Ukrainian].
10. Koryagina, M., & Avramov, I. *Istoriya Kievskogo gorodskogo obshchestva grekov im. K. Ipsilanti*. Retrieved from www.greekkiev.com.ua/history/istoriia [in Russian].
11. Kryzhyts'kyj, S.D. (2003). Antychni derzhavy Pivnichnoho Prychornomor'ia. *Entsyklopediia istorii Ukrainy*. Vol.I. Kyiv [in Ukrainian].
12. Kryzhyts'kyj, S.D. (2007). *Kolonizatsiia davn'ohrets'ka Pivnichnoho Prychornomor'ia. Entsyklopediia istorii Ukrainy*. Vol.4. Kyiv [in Ukrainian].
13. *Kul'tura. Kyivs'ke mis'ke tovarystvo hrekiv im. Kostiantyna Ipsilanti*. Retrieved from www.greekkiev.com.ua/kul-tura [in Ukrainian].
14. *Manifest Ekateriny II ot 22 iyulya 1763 g.* Retrieved from www.geschichte.rusdeutsch.ru/15/27/108 [in Russian].
15. *Mariupol' i ego okrestnosti*. Retrieved from www.calameo.com/books/002979071addc0ec8f12b [in Russian].
16. *Nam - dvadcat' let!* Retrieved from www.greeks.ua/content/nam-dvadcatmb-let_ru/ru [in Russian].
17. Piskizhova, V.V. (1999). Do pytannia poiavy hrekiv na ukrains'kykh terytoriiakh. *Naukovi zapysky z ukrains'koi istorii*. Vol.6. Pereiaslav-Khmel'nyts'kyj [in Ukrainian].
18. Shajtan, A. (1998). Zorbас, stremyashchijsya k celi. *Elpida*, 2 [in Russian].

19. *Soglashenie po voprosam, svyazannym s vosstanovleniem prav deportirovannykh lic, nacional'nykh men'shinstv i narodov*. Retrieved from http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/997_090) [in Russian].
20. *Ukrains'ko-hrets'kyj visnyk Elpida*, 1995, 1. [in Ukrainian].
21. *Uriadovyj kur'ier*, 2002, 28 hrudnia [in Ukrainian].
22. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 1991, 53 [in Ukrainian].
23. Vystup Prezydenta Ukrainy L.M. Kravchuka na Mizhnarodnij konferentsii z antysemityzmu v Briusseli (Bel'hiia). (1997). *Natsional'ni protsesy v Ukraini: istoriia i suchasnist'*. Vol. 2. Kyiv [in Ukrainian].